

Голові разової спеціалізованої вченої ради ДФ 26.073.03
Закладу вищої освіти «Міжнародний науково-технічний університет
імені академіка Юрія Бугая»,
доктору економічних наук, професору, завідувачу кафедри менеджменту,
маркетингу та публічного адміністрування
Ростиславу ТУЛЬЧИНСЬКОМУ

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора економічних наук, професора, професора кафедри менеджменту ім. І. А. Маркіної Полтавського державного аграрного університету

Миколи Валерійовича Зось-Кіора

на дисертаційну роботу Єрмакова Максима Анатолійовича

на тему: *«Механізм управління корпоративною соціальною відповідальністю підприємства в контексті сталого розвитку»*,

подану до разової спеціалізованої вченої ради

Закладу вищої освіти «Міжнародний науково-технічний університет імені академіка

Юрія Бугая» на здобуття ступеня доктора філософії

з галузі знань 07 «Управління та адміністрування»

за спеціальністю 073 «Менеджмент»

Актуальність теми дослідження та її зв'язок з напрямками науково-дослідних робіт

Актуальність теми дослідження зумовлена сучасними трансформаціями глобальної економіки, що супроводжуються посиленням соціальних та екологічних викликів, прискоренням технологічного розвитку та зростанням суспільних очікувань щодо відповідальної поведінки бізнесу. За таких умов корпоративна соціальна відповідальність (КСВ) набуває статусу стратегічного інструменту управління підприємством, орієнтованого не лише на досягнення економічних результатів, а й на забезпечення соціального та екологічного благополуччя. Імплементация КСВ на мікроекономічному рівні сприяє реалізації принципів сталого розвитку, формуванню довіри стейкхолдерів, зміцненню ділової репутації та підвищенню конкурентоспроможності суб'єктів господарювання.

Необхідність розроблення ефективного механізму управління корпоративною соціальною відповідальністю обумовлена потребою системної інтеграції соціальних, екологічних та управлінських аспектів у діяльність підприємств з урахуванням специфіки сучасного бізнес-середовища. Попри наявність значного світового досвіду у сфері КСВ, українські підприємства стикаються з низкою обмежень, зокрема недостатнім фінансуванням, недосконалістю правового регулювання, браком знань і сформованих традицій соціально відповідальної діяльності. Відповідні обставини актуалізують потребу у вдосконаленні методичних підходів до формування та реалізації механізму управління КСВ, здатного забезпечити підвищення ефективності діяльності підприємств і їх довгострокову стійкість.

Дослідження спрямоване на розвиток теоретичних положень і розроблення науково-методичних підходів до удосконалення управління корпоративною соціальною відповідальністю підприємства в контексті сталого розвитку. У межах роботи уточнено сутність і генезу концепції корпоративної соціальної відповідальності, розвинуто її понятійно-категоріальний апарат як імперативу сталого розвитку, досліджено чинники формування та розвитку соціальної відповідальності підприємств, проаналізовано світовий досвід упровадження відповідних принципів. Особливу увагу приділено визначенню ролі корпоративної соціальної відповідальності у забезпеченні сталого розвитку підприємств в Україні.

У дисертації удосконалено інструментарій оцінювання чинників впливу на формування та розвиток корпоративної соціальної відповідальності підприємств, сформовано механізм управління корпоративною соціальною відповідальністю у контексті сталого розвитку, а також розроблено методичний підхід до оцінювання пріоритетності її напрямів для сільськогосподарського підприємства. Запропоновано систему оцінювання рівня розвитку корпоративної соціальної відповідальності сільськогосподарського підприємства. Отримані результати мають теоретичне та практичне значення для підвищення обґрунтованості управлінських рішень, посилення стратегічної орієнтації підприємств на принципи сталого розвитку та формування їх довгострокових конкурентних переваг.

Дисертацію виконано в межах науково-дослідних тем Закладу вищої освіти «Міжнародний науково-технічний університет імені академіка Юрія Бугая»: «Підвищення ефективності управлінської структури економічних систем на різних рівнях функціонування» (державний реєстраційний номер 0118U001589) та «Стратегічне управління підприємствами на засадах концепції сталого розвитку» (державний реєстраційний номер 0125U001865), що підтверджує її відповідність пріоритетним напрямам розвитку економічної науки.

Отримані результати мають практичне значення для стратегічного планування, розробки внутрішніх політик КСВ та оцінювання ефективності соціально відповідальних ініціатив. Крім того, результати дослідження застосовуються в освітньому процесі при підготовці фахівців за спеціальністю 073 «Менеджмент». Загалом обрана тема є актуальною як у науково-теоретичному, так і у прикладному вимірах, відповідає сучасним потребам управління підприємствами в умовах соціально-економічних та екологічних викликів і сприяє впровадженню ефективного інструментарію управління корпоративною соціальною відповідальністю у контексті сталого розвитку.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації

Наукові положення, висновки та рекомендації, викладені у дисертаційній роботі Єрмакова Максима Анатолійовича, відзначаються належним рівнем наукової обґрунтованості, внутрішньою логікою та методичною узгодженістю.

Викладений матеріал характеризується системним і комплексним підходом до дослідження процесів управління корпоративною соціальною відповідальністю підприємства в контексті сталого розвитку. Теоретичною та методичною основою дисертації є праці українських та зарубіжних вчених, присвячені управлінню КСВ.

Для досягнення мети роботи застосовано методи узагальнення та системного аналізу, порівняння та аналізу динамічних рядів, графо-аналітичні методи, причинно-наслідкові зв'язки, групування та логічне узагальнення. У межах дослідження використовувались також спостереження та систематизація для виявлення особливостей управління КСВ, стратегічний аналіз та діалог із зацікавленими сторонами (матриці подвійної суттєвості, картування стейкгоल्дерів, анкетування з бальною оцінкою пріоритетів КСВ), а також інтегральне оцінювання для розрахунку показника рівня розвитку КСВ сільськогосподарських підприємств. Застосований інструментарій дозволяє комплексно оцінювати чинники формування і розвитку корпоративної соціальної відповідальності, структурувати її напрями та забезпечує наочне представлення результатів дослідження, що підвищує ефективність розробки та реалізації механізму управління КСВ у практичній діяльності підприємств.

Забезпечено належний рівень достовірності отриманих результатів, що підтверджується їх практичним впровадженням у діяльність підприємств і апробацією розроблених підходів у межах освітнього процесу у закладі вищої освіти. Наукова новизна та прикладна цінність дисертації підтверджується публікаціями у фахових виданнях, у тому числі індексованому у Web of Science, а також матеріалами апробацій на науково-практичних конференціях.

Бібліографічна база дослідження включає 367 найменувань джерел, що охоплюють як фундаментальні праці, так і прикладні розробки з питань корпоративної соціальної відповідальності, сталого розвитку, нефінансової звітності, корпоративного управління, що створює підґрунтя для міждисциплінарного охоплення теми й забезпечує глибину наукового аналізу.

Таким чином, сформульовані у дисертації положення, висновки та рекомендації мають високий ступінь обґрунтованості та підтверджуються аналітичними результатами та відповідною апробацією.

Зміст дисертаційної роботи

Дисертаційна робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 362 сторінки, з яких 254 сторінки займає основний текст. Робота містить 41 таблицю та 53 рисунки. Список використаних джерел розміщений на 37 сторінках. У дванадцяти додатках на 71 сторінці подано допоміжні матеріали, розрахункові таблиці, документи щодо впровадження та інші результати практичного характеру.

Дисертація має чітку логічну структуру, яка повністю відповідає поставленій меті та завданням дослідження. Матеріал викладено у науковому стилі з дотриманням принципів академічної доброчесності. Кожен розділ органічно пов'язаний із загальною логікою роботи та містить теоретичні узагальнення, методичні положення і практично орієнтовані результати.

У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено мету й завдання дослідження, об'єкт і предмет, розкрито наукову новизну та практичну значущість отриманих результатів, а також наведено відомості щодо їх апробації та впровадження.

У першому розділі «Теорія і практика управління корпоративною соціальною відповідальністю підприємств у контексті сталого розвитку» проаналізовано сутність

та генезу концепції корпоративної соціальної відповідальності, уточнено її понятійно-категоріальний апарат та розглянуто КСВ як імператив сталого розвитку. Досліджено чинники формування та розвитку корпоративної соціальної відповідальності, визначено ключові детермінанти її ефективності та особливості впровадження в діяльність підприємств.

Другий розділ «Діагностика корпоративної соціальної відповідальності підприємств у контексті сталого розвитку» присвячено оцінюванню світового досвіду впровадження принципів КСВ та ролі корпоративної соціальної відповідальності у забезпеченні сталого розвитку підприємств в Україні. Розроблено інструментарій для оцінювання чинників впливу на формування та розвиток КСВ, що включає аналіз, систематизацію та інтегральну оцінку результатів діяльності підприємств за основними напрямками.

У третьому розділі «Формування та реалізація механізму управління корпоративною соціальною відповідальністю підприємства в контексті сталого розвитку» запропоновано концептуальний механізм управління КСВ, визначено його основні елементи та логіку взаємодії. Розроблено методичний підхід до оцінювання пріоритетності напрямів КСВ сільськогосподарських підприємств та систему оцінювання рівня їх розвитку. Запропоновані рішення забезпечують науково обґрунтовану основу для підвищення ефективності управління КСВ та реалізації стратегічних завдань сталого розвитку.

Висновки узагальнюють результати проведеного дослідження, логічно випливають зі структури роботи та підтверджують досягнення поставленої мети. Практична значущість дисертації підтверджується результатами впровадження отриманих напрацювань і використанням матеріалів у освітньому процесі.

Наукова новизна отриманих результатів

Наукові положення дисертаційної роботи Єрмакова Максима Анатолійовича сформульовані самостійно та відображають його особистий внесок у розвиток теорії й методології управління корпоративною соціальною відповідальністю підприємства в контексті сталого розвитку. Аналіз змісту дисертації та публікацій здобувача підтверджує наявність елементів наукової новизни, які викладено послідовно, логічно та системно.

Найбільш суттєві елементи наукової новизни дисертації: *удосконалено* механізм управління корпоративною соціальною відповідальністю підприємства в контексті сталого розвитку, що базується на принципах стратегічної орієнтації, взаємодії зі стейкхолдерами та управлінської ефективності. Механізм поєднує систему заходів, інструментів та управлінських рішень, що забезпечує адаптацію КСВ-ініціатив до змін у внутрішньому та зовнішньому середовищі і враховує інтереси всіх ключових стейкхолдерів. *Удосконалено*: методичний підхід до оцінювання пріоритетності напрямів КСВ сільськогосподарських підприємств, який поєднує матрицю подвійної суттєвості, картування стейкхолдерів та анкетування з бальною оцінкою; систему оцінювання рівня розвитку корпоративної соціальної відповідальності підприємства на основі розрахунку інтегрального показника (із застосуванням функції бажаності Харрінгтона). *Набули подальшого розвитку*: понятійно-категорійний апарат, що поєднує соціально відповідальне мислення,

поведінку, культуру та діяльність; класифікація чинників формування КСВ за типом середовища впливу; інструментарій оцінювання чинників на основі комбінованого використання методу рейтингів та парного порівняння Терстоуна, що підвищує точність і практичну значущість управлінських рішень.

Теоретичне і практичне значення результатів дисертації

Викладені у дисертації наукові положення є основою для подальших досліджень у сфері управління корпоративною соціальною відповідальністю підприємств у контексті сталого розвитку. Вони сприяють поглибленню розуміння механізмів КСВ, взаємозв'язку стратегічної орієнтації, взаємодії зі стейкхолдерами та управлінської ефективності, а також дозволяють формувати управлінські рішення щодо пріоритетів і напрямів КСВ із урахуванням змін у внутрішньому та зовнішньому середовищі.

Значущими з теоретичної й прикладної точки зору є результати дослідження щодо удосконалення теоретико-методичних засад управління корпоративною соціальною відповідальністю підприємств у контексті забезпечення сталого розвитку; розробки практичних рекомендацій задля підвищення ефективності взаємодії підприємства зі стейкхолдерами на засадах соціальної відповідальності; визначення пріоритетних напрямів формування та реалізації політики корпоративної соціальної відповідальності з урахуванням сучасних викликів і тенденцій розвитку бізнес-середовища, зокрема суб'єктами агропромислового комплексу.

Науково-практичні результати дисертації були впроваджені у діяльність: ФГ «Журавушка» (довідка від 24.06.2025 р.) та ТОВ «Кернел-трейд» (акт впровадження від 23.09.2025 р.). Крім того, результати дослідження використовуються в освітньому процесі ЗВО «МНТУ» (акт впровадження № 02/0157-А від 09.09.2025 р.) у межах навчальних дисциплін з менеджменту та корпоративного управління.

Повнота викладення наукових і практичних результатів дисертації в опублікованих роботах

За результатами дослідження опубліковано 18 наукових праць загальним обсягом 8,03 друк. арк., з яких 1 стаття – у науковому виданні, що індексується у міжнародній наукометричній базі Web of Science; 8 статей – у наукових фахових виданнях України; 9 публікацій – у матеріалах науково-практичних конференцій.

Слід зазначити, що згідно з Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, зараховуються 17 публікацій, оскільки у двох статтях число співавторів (разом із здобувачем) становить більше двох осіб.

Усі опубліковані праці повною мірою відображають основні наукові результати дисертації, відповідають її структурі та змісту. Аналіз публікацій дозволяє зробити висновок про належну апробацію положень дисертації у фаховому середовищі. Кількість та рівень наукових праць є достатніми для підтвердження наукової зрілості здобувача та відповідають вимогам до здобуття ступеня доктора філософії.

Відповідність тексту дисертації вимогам академічної доброчесності

Ознайомлення з текстом дисертаційної роботи та науковими публікаціями здобувача дає підстави констатувати, що у дослідженні відсутні ознаки порушення

принципів академічної доброчесності. Робота належним чином оформлена, містить послідовні та коректні посилання на використані джерела інформації, відповідає чинним нормам законодавства у сфері авторського права та суміжних прав і демонструє дотримання автором загальновизнаних принципів наукової етики. У дисертації чітко визначено власний науковий внесок здобувача, достовірно представлені результати теоретичних та емпіричних досліджень, а також обґрунтовані висновки і рекомендації, що відображають системний підхід автора до досліджуваної проблематики.

Ідентичність змісту анотації та основних положень дисертації

Порівняння змісту анотації з основними положеннями дисертаційної роботи Єрмакова Максима Анатолійовича свідчить про їх повну змістову узгодженість. В анотації коректно та повно відображені результати, висновки та наукові положення, які викладені у тексті дисертації, без введення додаткової інформації, що не розкривається у роботі. Оформлення дисертації та анотації здійснено з дотриманням чинних вимог Міністерства освіти і науки України.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи

Оцінюючи в цілому позитивно наукові результати дисертаційного дослідження та їх практичну значущість, водночас доцільно відзначити окремі аспекти, які можуть стати предметом подальшої наукової дискусії.

По-перше, у роботі обґрунтовано механізм управління корпоративною соціальною відповідальністю підприємства в контексті сталого розвитку та розроблено систему методичних інструментів для оцінювання і моніторингу КСВ. Разом із тим, перспективним виглядає розширення аналізу щодо взаємозв'язку між КСВ та цифровою трансформацією бізнес-процесів, інноваційними технологіями та поведінковою адаптивністю персоналу, що могло б підсилити міждисциплінарний вимір дослідження.

По-друге, розроблений методичний підхід до оцінювання пріоритетності напрямів КСВ забезпечує багатовекторність і релевантність результатів. Водночас доцільним було б детальніше розглянути порівняльну ефективність запропонованого підходу для малих і середніх підприємств та його адаптацію до різних галузевих умов, що посилює б прикладний аспект дослідження.

По-третє, система оцінювання рівня розвитку КСВ підприємств на основі інтегрального показника дозволяє поєднувати кількісні й якісні характеристики та враховувати галузеву специфіку, однак певного інтересу набуває подальша апробація адаптації показника до різних типів підприємств і регіональних умов, а також інтеграція додаткових нефінансових індикаторів, що можуть впливати на результативність КСВ.

По-четверте, дослідження виявило значущі зовнішні та внутрішні чинники формування КСВ, а також їх класифікацію на ендогенні та екзогенні, разом з тим доцільно розширити порівняльний аналіз із зарубіжним досвідом впровадження КСВ, що дозволило б визначити можливості запозичення кращих практик і адаптації міжнародних стандартів ESG до українського контексту.

По-п'яте, проведений аналіз галузевих відмінностей у впровадженні КСВ підтверджує нерівномірність активності підприємств, разом із тим, доцільним є більш глибоке вивчення внутрішніх бар'єрів малих і середніх підприємств, що дозволило б запропонувати комплексні адаптовані державні та корпоративні інструменти

стимулювання КСВ.

Зазначені зауваження мають рекомендаційний характер і не знижують загальної високої оцінки дисертаційної роботи. Вони підкреслюють актуальність, багатовимірність та практичну значущість обраної теми і можуть слугувати основою для подальших наукових досліджень у сфері управління корпоративною соціальною відповідальністю та сталого розвитку підприємств.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Єрмакова Максима Анатолійовича на тему «Механізм управління корпоративною соціальною відповідальністю підприємства в контексті сталого розвитку» є самостійним, завершеним науковим дослідженням, яке вирізняється актуальністю, науковою новизною та практичною цінністю. У роботі комплексно вирішено поставлені завдання, розкрито зміст обраної тематики, досягнуто визначеної мети, сформульовано аргументовані висновки та пропозиції.

Основні результати дослідження логічно обґрунтовані, належним чином відображені у наукових публікаціях, підтверджені впровадженням у практичну діяльність підприємств та в освітній процес закладів вищої освіти. Теоретико-методичний рівень роботи відповідає вимогам, що ставляться до дисертації на здобуття ступеня доктора філософії.

Представлена дисертація відповідає вимогам, передбаченим постановами Кабінету Міністрів України: від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами) – щодо підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії; від 12 січня 2017 року № 40 – щодо оформлення дисертацій; від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами) – щодо порядку присудження ступеня доктора філософії.

За складом наукової новизни, рівнем обґрунтованості і достовірності одержаних результатів, їх теоретичною та практичною значущістю дисертаційна робота Єрмакова Максима Анатолійовича повністю відповідає спеціальності 073 «Менеджмент» галузі знань 07 «Управління та адміністрування», а її автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії.

Офіційний опонент:

професор кафедри менеджменту ім. І. А. Маркіної
Полтавського державного аграрного університету,
доктор економічних наук, професор

Микола ЗОСЬ-КІОР

Підпис засвідчую:

